

već bio oslobođen, sav plen iz njega evakuisan je, pa više nije bilo potrebe za borbe u zasedama. Dvanaesta brigada se nakon toga povukla u pravcu vrhova Papuka, Pijetlove noge i Vranog kamena.

U višednevnim teškim borbama za treće oslobađanje Voćina, 12. brigada je, obezbeđujući napad, nanela neprijatelju teške gubitke. U voćinskoj akciji bilo je ukupno oko dvesto poginulih, sto dvadeset pet zarobljenih i mnogo ranjenih ustaša i domobrana. Ponovo je zaplenjen i ogroman ratni materijal. Ali, i brigada je pretrpela osetne gubitke - dvadeset poginulih, oko pedeset ranjenih i trideset nestalih drugova. Poginuli su: Bogdan Pirović iz Cečavca, komandir čete; Matilda Brkić, bolničarka iz Donje Pištane, Stanko i Pero Kukić iz Kuzme, Dušan Karagača i Lazar Bošnjak iz Budimaca, Dušan Nikolić iz Krskovića, Gavro Radović iz Pušine, Ivan Bogdan iz Seovaca, Đuro Bošnjak iz Šušnjara, Nikola Dragojević iz Kuzme, Božo Ivičić iz Voćina, Joža Židov iz Osijeka, Rade Jorgić iz Smuda...

U izveštaju štaba Brigade o borbama kod Voćina zbog svoje hrabrosti se ističu: komandir 3. čete 1. bataljona, zamenik komesara 1. čete 1. bataljona Drago Klun, komandir 2. čete 2. bataljona Pero Dobričić, komandir 1. i 3. čete 3. bataljona Dušan Ostojić Osman i Nikola Šušnjar i komandir 2. čete 4. bataljona Petar Valanović.

Prodor na istok

Po naređenju Vrhovnog štaba NOVJ u Slavoniji su u maju 1943. formirane nove jedinice. To je bila posledica opšteg i naglog razvitka narodnooslobodilačke borbe u Slavoniji. Pored 4. koja je dobila naziv

12. sada je formirana još jedna - 10. nešto kasnije preimenovana u 28. diviziju, u čiji su sastav ušle: 17. i novoformirana 21. brigada. Došlo je do novih rastanaka.

Dvanaesta brigada je kao prva formirana bila rasadnik kadrova za sve ostale brigade i divizije. I sada su u 28. diviziju otišli za komandanta Vicko Antić Pepe, za komesara Vlado Janjić Capo dotadašnji komandant i komesar Treće zone, za zamenika komandanta Radojica Nenezić, a za načelnika štaba divizije Gedeon Bogdanović Geco. Za komandanta 21. brigade postavljen je Dako Puač Dule, a za komesara Ferdo Milić.

U 16. brigadu za komandanta je otišao Đuro Dulić, a za komesara Ivan Senjug Ujak. Sve su to do juče bili rukovodioci u 12. slavonskoj brigadi, duša i telo njenog dotadašnjeg ratnog puta i sve što se na njemu preživelo.

I još jedan rastanak: ceo 4. bataljon 12. brigade otišao je u novoformiranu 21. brigadu, kao jezgro za njeno osnivanje, a umesto njega u 12. je došao bataljon iz Moslavičkog partizanskog odreda, kojim je komandovao prvoborac Stjepan Brkljačić, dvadeset petogodišnji Riječanin.

Došlo je i do promena u 12. brigadi. Za komandanta 1. bataljona postavljen je Stanko Prodanović, prvoborac, za komesara Anđelko Valter, za zamenika komandanta Dušan Ostojić Osman, a za zamenika komesara Dušan Majetić. Komandant 2. bataljona postao je Borisav Mioljević Šubara, komesar Ivica Milićević, prvoborac, Pero Dobričić, zamenik komandanta, a Dušan Drlić - zamenik komesara. U 3. bataljonu za komandanta je određen Mile

Puškarić, za komesara Nikola Šušnjar, a za zamenika komandanta Milivoje Babac.

Najznačajniji događaj u maju 1943. bio je formiranje Slavenskog korpusa, čiji je štab preuzeo rukovođenje operativnim jedinicama i borbenim dejstvima. Komandant korpusa postao je Petar Drapšin, komesar Duško Brkić, a načelnik štaba Mate Jerković. Formiranje korpusa imalo je snažno propagandno dejstvo i u partizanskim jedinicama i u narodu. To je stvaralo pobjedničko osećanje snage i revolucionarno-oslobodilačkog ponosa kod boraca, a kod stanovništva jačalo veru u nezaustavljivo narastanje i konačnu pobjedu narodnooslobodilačke borbe.

Oformljene, organizaciono sredene, sa velikim borbenim moralom, jedinice korpusa krenule su u istočni deo Slavonije, u oslobađanje Požeške kotline. Ovu kotlinu neprijatelj je branio sa uporištima u samoj Slavenskoj Požegi, zatim Pleternici i nizom manjih garnizona: Kaptol, Kutjevo, Kula, Čaglin, Vetovo, Jakšić, Bekteže, Ljeskovicica, Darkovac. U celoj kotlini bilo je oko četiri do pet hiljada vojnika. Plan Štaba korpusa je pažljivo, na vreme i podrobno razrađen i predviđao je da se najpre zauzmu Vetovo i Kutjevo, zatim Kula i Bekteže, pa Poreč i Čaglin i, najzad, Ljeskovicica i Darkovac.

*

Dve brigade (12. i 18) u jednom silovitom naletu su likvidirale uporišta Kaptol u kojem se nalazilo oko trista ustaša. Sve je ukazivalo na to da je neprijatelj znao za ofanzivu partizana, pa je veći deo posade pobegao, a manji je razbijen i uništen. U većini akcija na ova manja uporišta 12. brigada je bila na obezbeđenju napada na pravcu od Slavon-

ske Požege, pošto se odatle i očekivao prodor jakih snaga. Ipak, neprijatelj se nije usuđivao na ispade većih razmera. Izuzetak je događaj kod sela Čosinac.

Posle izvršene akcije na Ljeskovicu i Darkovac, 12. brigada se nalazila u selima duž železničke pruge Pleternica - Čaglin. Na osiguranju od Pleternice, nedaleko od sela Čosinac, kod šume Serdan, u zasedi je bila 2. četa 2. bataljona, čiji je komandir bio junak iz akcije u Podravskoj Slatini Milorad Vidović, a komesar Mladenka Ostojić, nenadmašna partizanka 2. bataljona, hrabri borac svih akcija od Voćina do toga dana.

Tek se ručalo. Dan je bio blag, svuda unaokolo miris mladog žita, ćurlikanje ševa. Rat je, a samo trenutak zatišja i dodir spokojstva što ga nudi moćna priroda u prekrasnom prolećnom danu dovoljni su da čovekom ovlada njegovo pravo biće. Na položaju se sanjari, šapuće, gleda bez reči. Negde u daljini zalaje poneki pas, kukuriču petlovi, odjekne pucanj, ili rafal, pa onda stalna i uspavljujuća zrika popaca. Mir. Koliko sunca, meda i koliko lekovitih mirisa raskošno širi kotlina. U daljini plamti Papuk kao tajni smaragd i, najzad, ova čarobna, zagonetna varljiva Slavonija.

Idilu prekida jedva primetno, zatim sve jasnije i snažnije brujanje aviona. Uskoro se pojavljuje trakalica, kako su partizani nazivali izviđački avion „brege". Leti sve bliže i niže. Već kod prvog naleta izbacio je desetak bombi i pogodio i uništio teški mitraljez na položaju. Sve se desilo brzo i nenadano. U četi je nastalo komešanje. Ali, to je bio početak.

Gledajući u nebo, u avion, borci nisu primetili prikradanje kroz rastinje, streljački stroj, oko tri stotine ustaša. Očigledno dobro upoznati sa raspore-

dom partizanskog položaja nastojali su se privući što bliže i iznenada napasti. Uglavnom su u tome i uspjeli. I tada je došlo do borbe na život i smrt.

Nekoliko puta brojno slabiji partizani prihvatili su borbu ručnim bombama, prsa u prsa. Borba sa ustašama, naročito kada su premoćni, uvek je podrazumevala istrajavanje do kraja, do poslednjeg daha. Nije bilo izbora. Najstrašnija za svakog partizana bila je pomisao da može živ pasti u ruke tim krvocima. Oni su uživali da partizanima kopaju oči, seku delove tela, lagano gule kožu sa čoveka, tuku do smrti, a najbestijalnije bi mučili i ubijali uhvaćene partizanke. I kod malodušnih i nemoćnih pred opasnošću da ih ustaše žive uhvate, rađala se bezumna hrabrost do pogibije.

Ipak, pretilo je da ih ustaše opkole. I tada se, kao po pravilu, javljao junak dana, ličnost u kojoj se sjedinila odlučnost, hrabrost i misao čete, te sposobnost da nadvlada situaciju. Bila je to Mladenka Ostojić, komesar čete. Držeći bombe u rukama i s prodornim povicima: „Napred, udri“, osokolila je ostale, učinila ono što je u tom kritičnom borbenom trenutku i bilo najvažnije: da pojedinac oseti da nije sam i da ima snažnog vođu. Zasute bombama i očajničkim protivnapadom, ustaše su za trenutak počele da se povlače, da beže. U isto vreme četi je hitao u pomoć ceo 2. bataljon. Iz trčućeg koraka bataljon je stupio u borbu. Među iznenađenim ustašama nastala je pometnja i oni su odstupili, uz osetne gubitke.

A u mladom žitu ležalo je dvanaest mrtvih partizana. Kao iznenadna proletnja oluja sručila se smrt na ove do maločas u snove zagledane mlade

ljude. Među njima su bili Mijo Kos iz Janja Lipe, Jovo Prodanović iz Glavice, Simo Ojkić iz Voćina, Đorđe Mihaljević iz Bakića, Nemanja Lazić iz Pogonovaca, Spasoja Korać iz Macuta. I među njima, sa zgrčenom šakom, punom žita i jednim crvenim makom - Nevenka Ostojić. Preko leđa joj je ležala kožna komesarska torbica, a kapu kao da je odložila da bi malo odspavala.

Nemi i potresni stoje drugovi oko svog komesara. Svaki je sa njom izgubio deo svoje uspomene, neku reč, pogled, razgovor, prigovor. Bila je na trenutke stroga, drugi put mila i nežna. U trenucima predaha, u opuštenosti milovali su je žudni pogledi. Bila je tako mlada i sa osmehom koji bi zaiskrio u očima, pa skliznuo na sočne usne i bele zube. Imala je samo dvadeset i dve godine.

Život je devojci, partizanskom borcu, gotovo u samo jednom danu skršio svu njenu prošlost. Ratni uslovi su odjednom drastično menjali potrebe, psihu i sve ono čemu se ženska priroda protivi. Rat postaje njena svakodnevnica. Prljava, oznojena čohana uniforma, puna vašaka, teške cokule i pocepani obojci, kruti opasači puni fišeklija i bombi što ostavljaju rane po bedrima, zamenili su lake, meke i nežne tkanine toliko pristale ženskom telu. Stalni marševi borbe, bdenja, spavanja na slami ili goloj zemlji, na štagljevima i stogovima, bez redovnog kupanja i presvlačenja, bez sapuna i mirisa - izgledalo je da žena ne može da ostane žena. Ipak, nekom volšebnošću samo njima znanim one su se dovijale i bile čiste, i uredne. Kada su drugovi spavali, drugarice su bdele, kada su se oni odmarali, one su radile - prale, čistile i krpile njihovu odeću. Bile su i sestre

i majke. Ali, sve je to sa Mladenkom nestalo. Ona je ležala mirna, dostojanstvena, mrtva, okružena žitom, mirisima i večnošću.

*

U korpusu, diviziji i brigadi je oduševljenje, za samo šest dana Slovenci su očistili Požešku kotlinu od neprijatelja. Ostali su još samo Slavonska Požega i Pleternica sa uspaničenim posadama. Bila je to velika vojna i politička pobjeda 1. slavonskog korpusa. Da bi se zaokružio prodor u istočni deo Slovenije predstojao je još napad na Našice. U operativnom pogledu Našice su bile jedno od važnih saobraćajnih čvorišta u Podravini. Vrsta prema Dravi i Mađarskoj. Od početka ustanka Našice su bile tvrđava neprijatelja, stanica njegove koncentracije i prodora u slavonsko gorje. Sa bila Krndije mesto je izgledalo nedokučivo u ravničarskoj izduženosti, u zagrljaju železničkih pruga i opletene putevima kojima su neprekidno prolazile kolone neprijatelja u svim pravcima.

U uporištu se, krajem maja 1943. nalazilo oko šesto domobrana, pedeset žandarma i dvadeset pet Nemaca dobro naoružanih i još bolje utvrđenih. Kao i u svim uporištima, oslonac odbrane bile su velike zgrade, među kojima su se izdvajale: dvorac grofa Pejačevića u centru mesta, žandarmerijska stanica, samostan i železnička stanica, koji su bili okruženi bunkerima, rovovima i bodljikavom žicom.

Dvanaesta brigada je i ovom prilikom dobila glavni zadatak: napad na Našice, a borbeni raspored je izgledao ovako: 4. bataljon je napadao železničku stanicu i ustaški tabor, 2. - električnu centralu i Sokolski dom, zadatak 3. bataljona je bio zauzimanje

Pejačevićevog dvorca i samostana, dok je 1. držao zasedu prema obližnjem uporištu Đurdenovac.

Neprijatelj je pružao najjači otpor, najpre iz rovova i bunkera oko tih zgrada. Ali, kada je zasut topovskim granatama i minama povukao se u najtvrdje zgrade. Od početka napada, koji je počeo u 3.00 sata, to je po žestini otpora i gustini vatre bila jedna od najljućih borbi za 12. brigadu. Neprijatelj je branio svaku ulicu, zgradu, svaki prozor, sve dok nije bio ućutkan bombama, rafalima ili neposrednim topovskim pogocima. Na pozive partizana da se predaju, ustaše su još žešće odgovarale vatrom i borbom. Tako je bilo oko žandarmerijske stanice, gde su borci 3. bataljona bacili oko sto bombi.

Najljući otpor bio je na železničkoj stanici, čiju je odbranu pojačavao oklopni voz. Na dva njegova vagona bile su montirane tenkovske kupole, što je, za one prilike, strahovito pojačavalo njihovu vatrenu moć. Taj je oklopnjak tako manevrisao da je železničku stanicu bilo nemoguće zauzeti. Jedan rafal sa tog pravca zahvatio je i partizanku Paulu Zec, bolničarku bataljona. Život je bio surov prema toj dvadesetogodišnjoj devojci. Već prvih dana ustanka teror se nadvio nad njenim selom kraj Bosanske Dubice. U vreme ofanzive na Kozari zarobile su je ustaše. U logoru je mučena, ali je uspela pobeći i u Slavoniji se priključuje partizanima. Hrabra, pažljiva, požrtvovana bila je miljenica svojih drugova. I sada joj je rafal u Našicama presekao obe noge, pa je ubrzo i umrla.

Dok se 12. brigada obračunavala sa posadom u Našicama, 21. brigada je napadala Donju Motičinu, manje uporište, desetak kilometara udaljeno od Našica. Posle dvadeset sati borbe neprijatelj je i tu

savladan. U borbi je junački poginuo tek postavljeni komesar brigade, španski borac Ferdo Milić Feda. Vest o njegovoj pogibiji brzo je stigla i u 12. brigadu, gde je izazvala veliku žalost, jer je Feda bio cenjen i voljen kao izuzetan drug, starešina i omiljeni komesar.

Našice su, ipak, bile suviše važne za neprijatelja. Još dok su se vodile ogorčene borbe u tom mestu, neprijatelj je krenuo u pomoć iz Đakova, Osijeka, Donjeg Miholjca i Đurđenovca. Na svim tim pravcima pritisak je bio sve veći na zasede, pa je Štab korpusa 5. juna odlučio da prekine borbu za Našice i da se sve partizanske snage povuku na Papuk i Krndiju.

Pokret na zapad

Krajem juna Glavni štab Hrvatske naređuje 12. diviziji da krene preko Bilogore za Kalnik i u Hrvatsko zagorje.

Dvanaesta brigada je u Voćinu. Nakon teških i uspešnih borbi u Požeškoj kotlini i, najzad, posle osam meseci postojanja, dolazi radostan trenutak. Na svečanosti u Voćinu komandant Glavnog štaba Hrvatske Ivan Rukavina proglasio je 12. brigadu udarnom. A Petar Drapšin, komandant korpusa je, čestitajući ovo veliko zvanje prethodnici partizanske Slavonije naveo i podatke o njenim borbenim uspesima: iz stroja je izbacila 3.150 neprijateljevih vojnika, od toga je 1.300 ubijeno, a 2.150 zarobljeno. Brigada je zaplenila oko dvesto mitraljeza, devet teških mitraljeza, četiri topa i drugog oružja, oruđa, opreme i municije. Zahvaljujući njoj formirane su nove slavonske brigade i divizija.